

**Uwarunkowania, efekty i problemy wdrażania
Miejskiego Programu Rewitalizacji w Poznaniu.
(Circumstances, effects and problems of implementation
Local Regeneration Program in Poznan)**

Lech Podbrez
pełnomocnik Prezydenta Miasta Poznania ds. rewitalizacji
(plenipotentiary of the Mayor of Poznań for regeneration)

Gdy w 2005 r., w niespełna rok po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej (UE), przy jej wsparciu poprzez ogólnopolski Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) rozpoczynano próby rewitalizacji obszarów miejskich Poznania założono, że Miejski Program Rewitalizacji dla Poznania (MPR)¹ będzie: programem kroczącym, silnie uspołecznionym, ściśle powiązany z programem kierunkowym rozwoju turystyki kulturowej „Trakt Królewski – Cesarski w Poznaniu”, i co wydawało się oczywiste, wspartym także przez instrumenty prawa krajowego dotyczące procesów rewitalizacji. Większość z tych założeń zostało zrealizowanych, prócz kluczowego. Po siedmiu latach wdrażania programu w Poznaniu i ponad dwudziestu latach transformacji ustrojowej, nadal istnieją poważne bariery dla procesów odnowy miast w Polsce, a szczególnie ich obszarów śródmiejskich przy równoczesnej dystrybucji środków z funduszy UE przeznaczonych na cele rewitalizacji. Z tej perspektywy doświadczeń, o minionym okresie trzeba bardziej mówić jako o czasie tworzenia zrębów rewitalizacji niż faktycznej rewitalizacji polskich miast.

W tym okresie Miasto Poznań brało udział, w sposób praktyczny i konsekwentny, w rzeczowej budowie zrębów rewitalizacji i jednocześnie wypracowało widoczne efekty borykając się z licznymi problemami. Tak efekty jak i problemy realizacji MPR dotyczą zarówno sfery metodycznej jak i praktycznej (materialnej i społecznej).

Wspomniane próby rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, ujęte w ramy programowe, rozpoczęto w Poznaniu na początku 2005 roku, gdy Rada Miasta Poznania podjęła pierwszą uchwałę związaną z MPR tj. o przystąpieniu do jego realizacji (Uchwała w sprawie przystąpienia ..., 2005). Od tamtej pory, do chwili obecnej przyjęto pięć dokumentów, w tym: założenia MPR (Stanowisko w sprawie akceptacji założeń..., 2005) i cztery wydania programu. Pierwszym był „Miejski Program Rewitalizacji dla Poznania – etap pilotażowy Śródka” (Uchwała, 2006a), a następnym „Miejski Program Rewitalizacji dla Poznania – druga edycja” (Uchwała, 2006b). Oba dokumenty zostały sporządzone i uchwalone w oparciu o zasady ZPORR. Pierwszy z nich wyznaczył pilotażowy obszar rewitalizacji Śródki o pow. 26,2 ha, a drugi poszerzył go o sąsiednie tereny Ostrowa Tumskiego i Chwaliszewa (do łącznej pow. 155 ha) oraz o fragment, pochodzących z przełomu XIX i XX wieku, dzielnic mieszkaniowych Łazarza i Jeżyc (łącznie 75 ha), uznawanych obecnie za tereny śródmiejskie. W kolejnym tzw. „okresie finansowania” UE tj. na użytek Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007–2013 opracowano i uchwalono: najpierw „Miejski Program Rewitalizacji dla Obszarów Poprzemysłowych i Powojkowych miasta Poznania” (Uchwała, 2010, 2011), a następnie „Miejski Program Rewitalizacji dla Poznania – trzecia edycja” (Uchwała, 2012). Ten ostatni, zbiorczy program został skonstruowany w sposób umożliwiający równoczesne: kontynuowanie projektów rozpoczętych w okresie ZPORR oraz umożliwienie wykorzystania nowego instrumentu Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego - Inicjatywy Jessica, zarówno w celu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich jak i obszarów poprzemysłowych i powojkowych. Wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami finansowania – uległ także

¹ Miejski Program Rewitalizacji jest programem równoznacznym z Lokalnym Programem Rewitalizacji określonym przez ZPORR i Regionalne Programy Operacyjne (RPO).

weryfikacji zasięg niektórych obszarów rewitalizacji. Wybór tych terenów został oparty o dodatkowe kryteria, spośród których rozstrzygającym jest aktywne partnerstwo społeczności lokalnej tj. czynny udział w przeprowadzanych działaniach. W oparciu o te założenia, aktualnym dokumentem MPR objęto:

A. Zdegradowane obszary miejskie wspierane przez Miasto Poznań poprzez systematyczne działania rewitalizacyjne: aktywizujące i integrujące społeczności miejskie oraz komunalne projekty inwestycyjne. Strefa ta obejmuje obszary:

- Śróдка - Ostrów Tumski – Chwaliszewo o pow. 87,2 ha,
- Jeżyce o pow. 29,7 ha.

Na ww. obszarach przewidziano przedsięwzięcia następujących kategorii:

- aktywizacja i integracja społeczności miejskich poprzez działania kulturalne, edukacyjne, informacyjne, konsultacyjne itp.;
- drobne usprawnienia i działania porządkowe;
- inwestycje i remonty;
- działania organizacyjne, programistyczne, planistyczne i projektowe.

B. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe, których rewitalizacja może być wsparta przez Inicjatywę Jessica² i Miasto Poznań poprzez wybrane przedsięwzięcia społeczne i inwestycyjne. Strefa ta obejmuje:

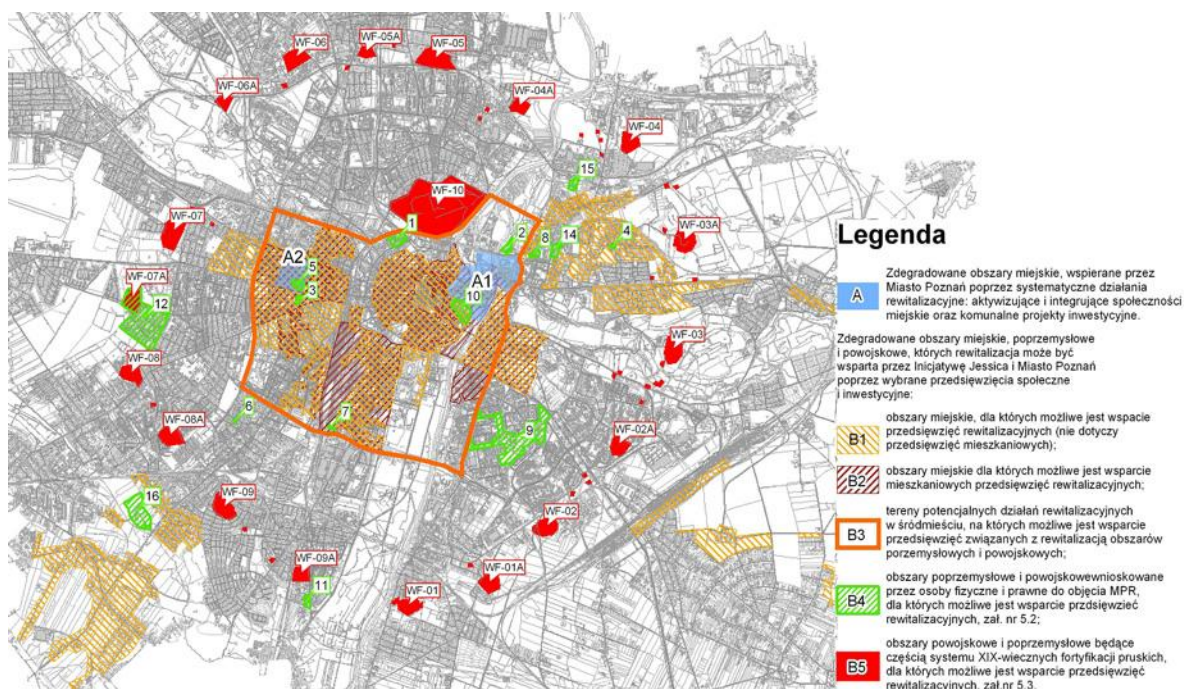
- obszary miejskie, dla których możliwe jest wsparcie przedsięwzięć rewitalizacyjnych (nie dotyczy przedsięwzięć mieszkaniowych),
- obszary miejskie, dla których możliwe jest wsparcie mieszkaniowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- tereny potencjalnych działań rewitalizacyjnych w śródmieściu, na których możliwe jest wsparcie przedsięwzięć związanych z rewitalizacją obszarów przemysłowych i powojkowych;
- obszary przemysłowe i powojkowe wnioskowane przez osoby fizyczne i prawne do objęcia MPR, dla których możliwe jest wsparcie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- obszary powojkowe i przemysłowe będące częścią systemu XIX-wiecznych fortyfikacji pruskich, dla których możliwe jest wsparcie przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Na tych obszarach rewitalizacja może być wspierana:

- poprzez inicjatywę JESSICA w formie pożyczek udzielanych przez Fundusz Rozwoju Obszarów Miejskich (Bank Gospodarstwa Krajowego) na wybrane projekty o komponentach komercyjnych i społecznych;
- dodatkowo przez Miasto Poznań poprzez wybrane działania aktywizujące i integrujące społeczności miejskie oraz komunalne projekty inwestycyjne, które mogą mieć charakter: interwencyjny lub kompleksowy, integrujący i koordynujący wszystkie rodzaje przedsięwzięć w celu osiągnięcia zamierzonych celów.

Zasięg tych obszarów przedstawia zamieszczona poniżej mapa.

² JESSICA – jeden z trzech zwrotnych instrumentów finansowych UE. Szczegółowa informacja na temat inicjatywy Jessica: str. 10-13 Wytycznych w zakresie zasad opracowania programów umożliwiających ubieganie się o wsparcie w ramach Inicjatywy JESSICA oraz Działania 4.2 Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013 – dostępne na stronie www.umwww.pl.

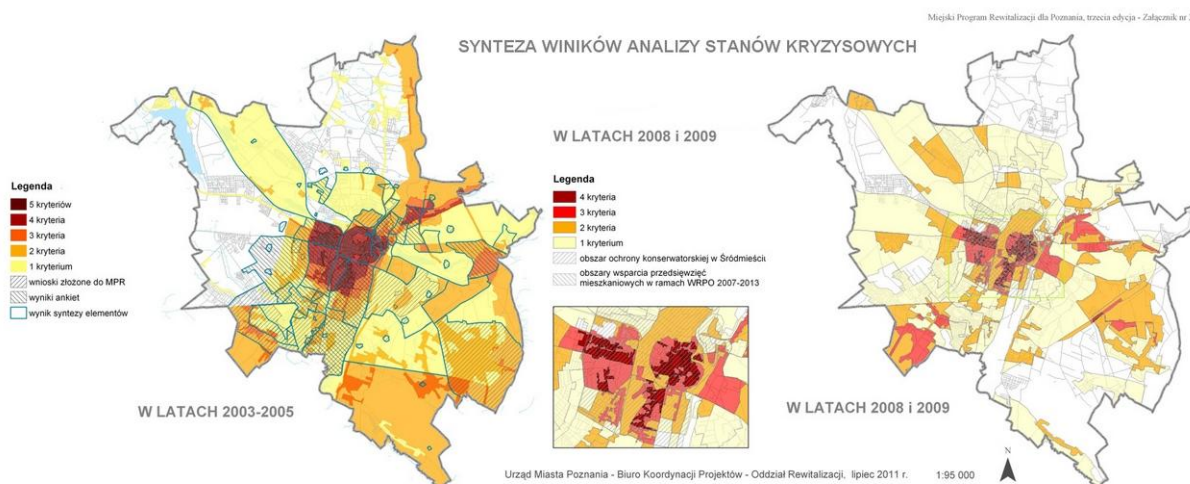
Ryc.1. Mapa zbiorcza obszarów objętych *Miejskim Programem Rewitalizacji – trzecia edycja*.
Źródło: Urząd Miasta Poznania.

Jeśli mowa o sposobie konstruowania MPR to nie można pominąć dobrych praktyk w dziele budowania zrębów rewitalizacji, do których, w poznańskim programie można zaliczyć:

- jego otwarty, kroczący charakter (m.in.. permanentnie zbierane wnioski) i rozwijającą się partycypację społeczną;
- czytelny sposób wyznaczania obszarów kryzysowych i jednoznacznie określone kryteria wyznaczenia obszarów do rewitalizacji;
- modelowo, hierarchicznie przeprowadzone konsultacje społeczne;
- miejsce w grupie 10 miast, które w okresie finansowania 2004-2006 osiągnęły najwyższe efekty w postaci dofinansowania rewitalizacji ze środków UE (Siemiński, Topczewska, 2008);
- organizację lub czynny współudział w wielu konferencjach i przedsięwzięciach wydawniczych dotyczących rewitalizacji (Konferencje Urzędu Marszałkowskiego WW i BGK dot. Inicjatywy Jessica – Poznań, 2012, 2010, 2008; Inicjatywy dotyczące przestrzeni publicznej: III Kongres Urbanistyki Polskiej - z TUP, Poznań, 2009), Konferencja - z TUP, SARP i Politechnika Poznańska, Poznań, 2009; Seminarium – z TUP, SARP i Politechnika Poznańska, Poznań, 2008; Konferencja pt. "Czy warto zajmować się Wartą? Rzeczywistość i oczekiwania" – w UMP, Poznań, 2008; Konferencja pt. „Ustawa o rewitalizacji jako praktyczny instrument wsparcia odnowy polskich miast - z Stow. Forum Rewitalizacji, Poznań, 2007; Forum Rozwoju Gospodarczego i Forum Kultury EUROCITIES pt. "Rola miast w rozwijaniu kreatywnej i kulturalnej gospodarki" – Nantes, 2007; II Spotkanie Partnerstw Lokalnych – w Fundacji Barka, Poznań, 2007; Seminarium pt. „Rewitalizacja miasta” – w WSNHiD, Poznań, 2007; Konferencja pt. "Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych" – w PZiTB, Wałcz, 2006; Międzynarodowe Seminarium pt. "Rewitalizacja - praktyczna wymiana doświadczeń" – w Szczecińskim Centrum Rewitalizacji, 2006; Konferencja pt. "Rewitalizacja w Krakowie" – w Radzie Miasta Krakowa - 2006).

W okresie od 2005 r. do dnia dzisiejszego zebrano 360 wniosków o objęcie obszarów MPR, z których duża część dzięki Inicjatywie Jessica ma szansę wzięcia udziału w programie.

Wykonano dwukrotnie badania stanów kryzysowych (2003-2005 i 2008-2010) prezentujące poziom następujących zjawisk: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, przedsiębiorczości itp. zjawiska na poszczególnych obszarach miasta (porównanie efektów badań zamieszczono na mapach poniżej).

Ryc. 2. Porównanie map syntez stanów kryzysowych w latach 2003-2005 i 2008-2009.
Źródło: Urząd Miasta Poznania.

Konsultacje społeczne, dotyczące głównie wyboru obszarów, które powinny być objęte programem przeprowadzono najpierw w skali całego miasta, później na poziomie dzielnic, by ostatecznie rozmawiać o konkretnych rozwiązaniach na poszczególnych obszarach bezpośrednio wspartych przez Miasto Poznań (Śródka, Ostrów Tumski, Chwaliszewo i Jeżyce). Od 2010 r. jest prowadzony na Śródce „Punkt Konsultacyjny” dla potrzeb kontaktów z partnerami (w tym stowarzyszeniami pozarządowymi). Przejawem rozszerzania się zjawiska partycypacji społecznej jest rosnąca grupa partnerów MPR (ponad 40. podmiotów) oraz różnorodne formy dyskusji na temat sposobów rozwiązywania lokalnych problemów, takie jak:

- wspomniane konsultacje ogólnomiejskie i dzielnicowe (2005);
- społeczna koncepcja zagospodarowania Śródki (2007);
- warsztaty projektowe: „Re-wita Ostrówek” (Śródka, 2009), „Warsztaty Światła” i „Re-wita Stare Koryto Warty” (Chwaliszewo, 2010), „Zielone podwórko” w ramach projektu „Odmień swoje podwórko” (Jeżyce, 2010; Śródka i Chwaliszewo, 2011);
- udział w sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania Środki wraz z konkursami: na opracowanie koncepcji reintegracji północnej i południowej części Środki (2008-2009) i projektu urbanistyczno-architektonicznego Interaktywnego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego na Śródce i Ostrowie Tumskim (2009-2010);
- spotkania koalicyjne mieszkańców na Śródce, Chwaliszewie i Jeżycach (2012).

W 2009 r. powstały dwa stowarzyszenia zainteresowane rozwojem swoich dzielnic: „Stowarzyszenie Chwaliszewo” i Stowarzyszenie „Piękne Jeżyce”, a w 2012 r. nowe stowarzyszenia: Stow. Przyjaciół Śródki i Okolic „Śródeja” oraz Stow. „Jeżycanie”. Postępuje coraz większe zainteresowanie obszarami objętymi MPR, czego oznaką jest udział mieszkańców Poznania w licznych imprezach edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjnych organizowanych w ramach programu. Do najważniejszych tego typu imprez organizowanych przez Miasto Poznań (z partnerami) trzeba zaliczyć:

- „Święta Sąsiadów” (Śródka, 2010, 2009, 2008, 2007, 2006; Łazarz, 2009, 2008, 2007; Chwaliszewo, 2011, 2010),

- „Kino, Kawiarnia i Spacer – Przechadzki po ...” (Śródka, 2012, 2011, 2009, 2008, 2007; Chwaliszewo, 2012, 2011; Jeżyce, w przygotowaniu na 2012),
- urodziny mostu Biskupa Jordana (Śródka, 2009, 2008, 2007),
- „Salony Muzyczne”: „Szymanowski na Śródce” (2008), „Haendel na Śródce” (2009), „Chopin na Śródce” (2010), „Paderewski na Śródce” (2011) i w przygotowaniu „Gershwin na Śródce”(2012);
- „Festiwal Ethno Port Poznań” (word music) i mobilne centrum kultury “KontenerArt” w dawnym zakolu Warty (Chwaliszewo, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008),
- wydarzenia edukacyjne dla dzieci i dorosłych: cykl wykładów popularno-naukowych połączonych z warsztatami z tematyki podróżniczej, muzycznej, historii, przestrzeni publicznych, tradycji, „Śródeckiego Uniwersytetu Alternatywnego” (Śródka, 2011, 2010; Śródka, Chwaliszewo i Jeżyce, 2012); warsztaty „Podróże w czasie” (Śródka, 2010); warsztaty mające na celu rozwijanie zainteresowań oraz aktywności dzieci i młodzieży w zakresie wiedzy o teatrze pt. „Teatr z klasą” (Chwaliszewo, 2010; Jeżyce, 2012, 2011); cykl warsztatów czterech stylów tańca „Hip Hop Fusion Workshops” (Śródka, 2009); warsztaty architektoniczno-urbanistyczne pt. „Międzymoście” i „Przekraczając bramę czasu” w dawn. zakolu Warty (Chwaliszewo, 2011, 2008); warsztaty malarskie „Kolorowe Miasto” i „Pomaluj z nami Miasto” (Śródka, 2008, 2007), wycieczki do prywatnego Muzeum Introligatorstwa (Łazarz, 2008);

Fot. 1. Warsztaty *Teatr z klasą* na scenie Teatru Nowego, 2012, 2011 r. Źródło: *Łoża Patronów Teatru*

- wystawy: sztuki „Dzielnica Artystyczna – Re: Generacja” (Chwaliszewo, 2005; Śródka, 2007, 2006); prac studentów: Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej nt. zagospodarowania: rz. Warty, Chwaliszewa i dawn. zakola Warty (Chwaliszewo, 2010) oraz stosowania reklam na Jeżycach i ożywienia zespołu architektoniczno-urbanistycznego autorstwa Maxa Johowa (Urząd Miasta Poznania (UMP), 2009, 2007) oraz Wydziału Architektury i Wzornictwa Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu w poszukiwaniu form przestrzennych nawiązujących do historycznego mostu Chwaliszewskiego (UMP, 2011), a także prac uczniów lokalnych szkół;
- koncerty plenerowe: w Parku Wilsona (Łazarz, 2009, 2008);
- wydarzenia w ramach realizacji programu „Trakt Królewsko-Cesarski”: multimedialne widowisko plenerowe „Luminaria” (Ostrów Tumski, 2012), „Śródeckie genius loci” (Śródka, 2011), konferencja „*Tu się Polska zaczęła...Dni Ostrowa Tumskiego i Śródki*” (2006);

- gry miejskie: "Bractwo Odkrywców", „Pierwsze Iskry", "Czas Patriotów" (w 90. rocznicę Powstania Wielkopolskiego), „Krocząc po trakcie. Śladami królów i cesarzy", „Pierwszy stopień Poznania" (śródmieście, 2009, 2008);
- działalność „Plaży Miejskiej” w dawnym zakolu Warty wraz z infrastrukturą i przystanią kajakową nad rzeką Wartą (Chwaliszewo, 2012).

Fot. 2. Plaża miejska w dawnym zakolu rzeki Warty, 2012 r. Zdjęcie: L. Podbrez

W bieżącym roku, najważniejsze z wymienionych działań aktywizująco-integracyjnych, Miasto Poznań realizuje w partnerstwie z Fundacją SIC! w ramach programu "Rewitalizacja w budowie - tworzymy zręby rewitalizacji w Polsce" dofinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 1.2 Systemowe wsparcie instytucji pomocy i integracji społecznej, w wysokości ok. 970 000,00 zł. W 2011 r. Miasto Poznań z partnerem zajęło drugie miejsce w konkursie na pilotażowe programy rewitalizacji społecznej, ogłoszonym przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w Warszawie. Celem programu „Rewitalizacja w budowie ...” jest stworzenie społecznych podwalin pod działania rewitalizacyjne rozumiane jako kompleksowe działania naprawcze określone w Karcie Lipskiej. Program jest skierowany do mieszkańców terenów objętych MPR nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych (w szczególności zagrożonych wykluczeniem społecznym). Obejmuje działania na rzecz poprawy jakości przestrzeni i środowiska zamieszkania, zapewniające rozwój osobowy dzieci i młodzieży, w tym przede wszystkim: akcję „Odmień swoje podwórko”, warsztaty edukacji architektonicznej dla dzieci i młodzieży związane z przestrzenią publiczną, warsztaty teatralne "Teatr z klasą", „Poznaj historię swojej rodziny” – warsztaty dla dzieci i młodzieży oraz dla dorosłych, mające na celu wzmacnianie poczucia więzi z miejscem zamieszkania oraz wsparcie procesu podnoszenia poziomu partycypacji społecznej, „Śródecki Uniwersytet Alternatywny”, szkolenia zawodowe podnoszące kwalifikacje mieszkańców obszarów objętych MPR, a w ramach utworzonych Biur Mieszkańców - zajęcia edukacyjno – artystyczne dla dzieci i młodzieży, poradnictwo prawno – obywatelskiego, lokalne koalicje współzawodniczące ze sobą na poszczególnych obszarach w organizacji dzielnicowych turniejów „Dzielnicy” o tematyce ekologicznej.

Wielu partnerów poznańskiego Miejskiego Programu Rewitalizacji jest nie tylko współorganizatorami wspomnianych wydarzeń, ale często także ich pomysłodawcami i współkreatorami. Tak było m.in. w przypadku: nieistniejącego już Antykwariatu „Pokój z Widokiem” (Dzielnica Artystyczna, Kino, Kawiarnia i Spacer); Antykwariatu „Rosa”

(Muzeum Introligatorstwa); Centrum Innowacji Społecznej SIC! ([Nie]zapomniane miejsca Poznania, Podróże w czasie), C.K. Zamek (Salon Muzyczny, EthnoPort Poznań), Centrum Turystyki Kulturowej „Trakt Królewsko-Cesarski” (Luminaria i in.); Fundacji Ewy Johansen „Talent” (Hip Hop ...); Fundacji Twórców Architektury (warsztaty edukacji architektonicznej dla dzieci i młodzieży); Fundacji „Vox Artis” (KontenerArt); kina „Malta”, kawiarni „Stara Piekarnia” i restauracji „Vine Bridge” (Kino, kawiarnia i spacer), Klubu Studenckiego „Viator” (gry miejskie); Rady Osiedla Ostrów Tumski, Śródką, Zawady ... (urodziny mostu Biskupa Jordana); Stowarzyszenia InterCity (Dzielnica Artystyczna, Re: Generacja); Stowarzyszeń „Chwaliszewo” i „Piękne Jeżyce” (Warsztaty Światła, Zielone Podwórką); Stowarzyszenia „Łoża Patronów Teatru” (Teatr z klasą), Stowarzyszenia „No Women No Art” (Odmień swoje podwórkę), Stowarzyszenia „Środek Świata” (Kolorowe Miasto, Pomaluj z nami Miasto); Stowarzyszenia „Wędrownicy Architekci” (Międzymoście, Śródecki Uniwersytet Alternatywny); Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej i Wydziału Architektury i Wzornictwa Uniwersytetu Artystycznego (prace studenckie). Ważnymi partnerami MPR były szkoły: Szkoła Podstawowa Nr 85. im. Kawalerów Maltańskich (Śródką, Zawady), Zespół Szkół Specjalnych Nr 105 im. Juliana Tuwima (Śródką), Poznańska Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I st. Nr 2 im. Tadeusza Szeligowskiego (Śródką), Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niełyszących im. Józefa Sikorskiego (Śródką), Szkoła Podstawowa Nr 40 im. Mieszka I (Chwaliszewo, St. Miasto), Szkoła Podstawowa Nr 36 im. Mjr Henryka Sucharskiego (Jeżyce), Gimnazjum Nr 1 im. Ignacego J. Paderewskiego (Jeżyce), Ogólnokształcąca Szkoła Baletowa im. Olgi Sławskiej-Lipczyńskiej (St. Miasto), Zespół Szkół Muzycznych (Łazarz).

Partnerzy MPR, prócz udziału w wymienionych wydarzeniach, byli często także inicjatorami i wykonawcami indywidualnych pomysłów, w których Miasto Poznań służyło, różnej skali, pomocą. Wśród najważniejszych można wymienić:

- „Śródeckie Koncerty Muzyki Dawnej” (Rada Osiedla Ostrów Tumski, Śródką z partnerami – 2011, 2010, 2009, 2008, 2007);
- działalność klubu „Magiel Kultury” („Nowa Sienna Sp. z o.o. i osoba prywatna – 2012-2011);
- „Spotkania Wigilijne” i „Średniowieczny Targ Śródecki” (Centrum Działań Środowiskowych; Fundacja SIC!; kawiarnia „Stara Piekarnia”; Parafia Archikatedralna p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła; Rada Osiedla Ostrów Tumski, Śródką; Stow. „Wędrownicy Architekci” – Śródką i Chwaliszewo, 2012, 2011);
- działania w ramach projektu systemowego Pomoc - Aktywizacja – Wsparcie (PAW), m.in.: zajęcia z funkcjonariuszami Straży Miejskiej pt. "Bezpieczne ferie", wyjście do kina i do Muzeum Archeologicznego; cykl spotkań historycznych pt. Moja Śródeja; porady prawno-obywatelskich i psychologiczne, liczne warsztaty i zajęcia dla dzieci, młodzieży i dorosłych: np. „Wakacyjny Festiwal Filmowy”, „Cała Śródką czyta dzieciom” (Centrum Działań Środowiskowych – Śródką, 2012-2009).
- Festiwal miejski „Biała noc – the absynt River” (Uniwersytet Artystyczny, Fundacja ASP, Wlkp. Spółka Gazownictwa – Chwaliszewo, 2010);
- wieloelementowe widowisko multimedialne „Drugie Miasto” (Teatr Ósmego Dnia, Teatr Biuro Podróży, Fundacja Movements Factory, Stow. Środek Świata, Stow. Starter – Śródką, 2010);
- premierę plenerowego przedstawienia Małgorzaty Dziewulskiej pt. "Maria de Buenos Aires" w ramach 19 Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego MALTA (Śródką, 2009).
- Festyn artystyczny z okazji obchodów Dnia Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną na moście Biskupa Jordana (Polskie Stow. na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym – Śródką, 2008).

Mają także miejsce inicjatywy bardzo interesujące, a równocześnie spontaniczne i realizowane przez pomysłodawców zupełnie samodzielnie, takie jak:

- „Procesje Światła przez most Bpa Jordana” (Parafia Archikatedralna p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła, Rada Osiedla Ostrów Tumski, Śródka z partnerami – Śródka, 2011, 2010, 2009, 2008, 2007);
- wydarzenia kulinarno-kulturalne: romantyczne Kolacje na Moście, gotowanie z Szefem Kuchni dla par, przyjaciół ..., konkursy: „Bieg Kelnerów” i fotograficzny „Śródka jest w Centrum”, wystawa „Sztuka do zjedzenia” w ramach galerii Food&Design Gallery z nagrodą nagrodą Hermesa Poradnika Restauratora (restauracja Vine Bridge z partnerami – Śródka, 2012-2010);
- wystawy sztuki: Maciej Kurak, *Organic Life*; *Obietnica*, Leszek Budasz; *Epidemia*, Marcin Łuczowski; *Moonwalk* i *Jeleń jest zawsze na rykowisku*, wystawy zbiorowe (Galeria Śródka – 2012-2011);
- dyskusje o tematyce społecznej (Stara Piekarnia – Śródka, 2011, 2010);
- kino plenerowe Festiwalu Filmu i Muzyki „Transatlantyk” w Starym Korycie Warty (Fundacja Transatlantyk - Chwaliszewo, 2011);
- koncerty pt. „O sole mio” i „Wieczór Żydowski z Zespołem Shalom” zorganizowane w ramach Letniego Festiwalu *Cantemus Domino in Laetitia* (Fundacja Krąg Przyjaciół Poznańskiego Chóru Katedralnego z partnerami – Śródka i Ostrów Tumski, 2009, 2007) oraz plenerowy spektakl muzyczny pt. „Wesele poety” (Anna Zalewska-Powalisz i Krzysztof Powalisz oraz Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I st. nr 2 im. T. Szeligowskiego – Śródka, 2008);
- „Kapslowy Wyścig Pokoju z Widokiem o Puchar Mera Śródki”(Antykwariat Pokój z widokiem, Rada Osiedla i Kino Malta – Śródka, 2008);
- czy różnorodne wcielenia mostu Biskupa Jordana jako: *mostu zakochanych* (setki zawieszonych na poręczach mostu klódek z inicjałami lub imionami zakochanych), miejsca spotkań, refleksji, zdjęć pamiątkowych, punktu widokowego itd.

Fot. 3. Różne funkcje mostu Biskupa Jordana, 2012 r. Zdjęcia: L. Podbrez

Dla uruchomienia przeobrażeń przestrzennych kluczowa wydawała się poprawa jakości przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej. Stąd, od momentu przyjęcia pierwszych edycji Miejskiego Programu Rewitalizacji tj. od roku 2006 do dnia dzisiejszego m.in. na

Śródcie, Ostrowie Tumskim i Chwaliszewie dokonano wielu istotnych, dla odnowy tych obszarów³, inwestycji takich jak:

- odbudowa mostu cybińskiego, obecnie im. Biskupa Jordana pomiędzy Ostrowem Tumskim i Śródką (finansowanie: EFRR, M. Poznań i SP, 2007-2006);
- modernizacja obiektów Młodzieżowego Ośrodka Sportowego na Śródcie (finansowanie: M. Poznań, 2007-2005);
- renowacja zabytkowego zespołu obiektów Ośrodka Szkolno – Wychowawczego dla Dzieci Niepełnosprawnych na Śródcie, etap 1 (finansowanie: M. Poznań, 2007-2006);
- modernizacja i adaptacja zabytkowych budynków Muzeum i Archiwum Archidiecezjalnego tj. Akademii Lubrańskiego w Poznaniu (finansowanie: EFRR, Archidiecezja Poznańska, 2006);
- renowacja w katedrze poznańskiej: wczesnoromańskich relikwów, tynków zewnętrznych kaplic i gzymsów świątyni oraz konserwacja gotyckich murów kościoła Najświętszej Maryi i przeprowadzenie prac archeologicznych na Ostrowie Tumskim (finansowanie: M. Poznań, 2007-2006);
- budowa systemu monitoringu wizyjnego (finansowanie: M. Poznań, 2008-2007);
- remont lokalu użytkowego na Śródcie z przeznaczeniem na Punkt Konsultacyjny (finansowanie: M. Poznań, 2009);
- remont chodników na Śródcie (w 2 etapach) przy ulicach: Bydgoskiej 1, 2, 2a, 5; Ostrówek, Śródka, Rynek Śródecki 17 i wokół kościoła i dawn. ratusza (finansowanie: M. Poznań i inwestorzy prywatni, 2011, 2006);

Fot. 4. Nowe chodniki na Śródcie, 2012 r. Zdjęcia: L. Podbrez

³ W innych rejonach miasta publiczne środki finansowe zaangażowano w rewitalizację terenów przemysłowych/powojennych na cele: Centrum Edukacji Ratowniczej dla dzieci „Mały Ratownik” z interaktywnym parkiem edukacyjnym, Klubem Strażaka oraz Izbą Pamięci na Łazarzu (2008-2006); Centrum Integracji Społecznej (2012-2011) i Modelowego Centrum Społecznej Gospodarki Rynkowej (2013) Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka” na Zawadach; siedziby Komendy Miejskiej Policji na Jeżycach (2013-2007); naukowo – dydaktyczne Wydziału Prawa UAM w centrum miasta (2011-2010); rozbudowy Poznańskiego Parku Technologiczno – Przemysłowego na Dębcu (2015-2011) oraz na rewaloryzacji: terenu Starego ZOO poprzez adaptację historycznych obiektów wraz z ich otoczeniem na Jeżycach (2010-2007) i ośmiu komunalnych kamienic historycznego zespołu urbanistycznego Maxa Johowa na Łazarzu (2011-2006) co pociągnęło za sobą dodatkowo remonty dziewięciu kamienic prywatnych.

- budowa Systemu Informacji Miejskiej w śródmieściu (finansowanie: M. Poznań, 2011-2006);
- renowacja kościoła Św. Małgorzaty oraz adaptacja budynku dawnego klasztoru Filipinów na Śródcie dla potrzeb działalności Katedralnej Szkoły Chóralnej (finansowanie: EFRR, Archidiecezja Poznańska, 2011-2008);

Fot. 5. Klasztor Filipinów na Śródcie po adaptacji i renowacji, 2012. Zdjęcie: L. Podbrez

- budowa Rezerwatu Archeologicznego na Ostrowie Tumskim (finansowanie: EFRR, M. Poznań, 2012-2009);

Fot. 6. Rezerwat Archeologiczny na Ostrowie Tumskim, 2012 r. Zdjęcie: L. Podbrez

- budowa Interaktywnego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego na Śródcie i Ostrowie Tumskim wraz z Punktem Obsługi zorganizowanego ruchu turystycznego remontem ul. Gdańskiej na Śródcie (finansowanie: EFRR, M. Poznań, 2012-2009);

- remont i przebudowa publicznej toalety miejskiej na Ostrowie Tumskim (finansowanie: M. Poznań, 2012-2011) i budowa automatycznej toalety publicznej (element sieci) na Chwaliszewie przy pl. Międzyzmoście (finansowanie: M. Poznań, 2012);
- renowacja elewacji budynku wspólnoty mieszkaniowej i M. Poznania (finansowanie: M. Poznań i inwestorzy prywatni, 2012)
- modernizacja nawierzchni ul. Tylne Chwaliszewo i fragm. Czartoria wraz z wymianą latarni ulicznych (finansowanie: Inwestorzy prywatni, M. Poznań, 2009-2010);

Fot. 7. Budowa Interaktywnego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego, 2012 r. Zdjęcie: L. Podbrez

- realizacja usprawnień w tym: porządkowanie terenu dawnego zakola rz. Warty, chodnika ul. Czartoria i uporządkowanie parkowania samochodów poprzez montaż słupków i bramek w rejonie dawnego zakola rz. Warty i wału przeciwpowodziowego na Chwaliszewie (finansowanie: M. Poznań, 2012-2008);
- budowa Pawilonu Nowa Gazownia w dawn. zakolu Warty (finansowanie: M. Poznań, 2011-2010);
- urządzenie „Plaży Miejskiej” (leżaki, hamaki, sanitariaty, przystań) w dawnym zakolu Warty (finansowanie: M. Poznań, 2012).

W sumie, w rewitalizację przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej Śródki, Ostrowa Tumskiego i Chwaliszewa zainwestowano w tym czasie ok. 149 mln zł, z czego z funduszy EFRR – 87 mln zł, a z budżetu Miasta Poznania – 54 mln zł.

Procesowi odnowy przestrzeni publicznej towarzyszyły, a w dużej części zostały przez niego wywołane, następujące inwestycje prywatne:

- modernizacje, głównie elewacji ew. dachów prywatnych i spółdzielczych budynków mieszkalnych na Śródce: przy ulicach: Rynek Śródecki 1 (2011, 2007), Rynek Śródecki 3 (2009-2007), Gdańskiej 10-16 (2008-2007), Bydgoskiej 6/7 (2009-2008), Gdańskiej 6-8 (2010), Ostrówek 17/18 (2012);
- modernizacje, głównie elewacji ew. dachów prywatnych i spółdzielczych budynków mieszkalnych na Chwaliszewie przy ulicach: Chwaliszewo 17/19 (2007); Chwaliszewo 69 (2007); budynku przy ul. Wenecjańska 10 z przeznaczeniem na hotel cztero gwiazdkowy *City Solei* (2012-2011);
- remonty lokali użytkowych i ich otoczenia z przeznaczeniem na: kawiarnię „Stara Piekarnia” na Śródce przy ul. Rynek Śródecki 17 (2010), restaurację „Vine Bridge” przy ul. Ostrówek 6 (2010-2009) z ogródkiem gastronomicznym przy ul. Ostrówek 16 (2012); galerię sztuki „Galeria” przy ul. Śródka 1 (2011-2010); kwiaciarnię „Tamaryszek” na Śródce przy ul. Św. Jacka 1 (2012); kawiarnię „Cafe La Ruina” przy ul. Śródka 3 (2012);

- budowy budynków mieszkalno usługowych przy ulicach: Czartoria 1 (32 mieszkania, 2009-2008); Tylne Chwaliszewo 23 (52 mieszkania, 2010-2008); Tylne Chwaliszewo 25 (10 mieszkań, 2015-2010); Zagórze (30 mieszkań, 2012-2011) i przy ul. Śródka 3 (budowa rozpoczęta).

Fot. 8. Nowe usługi na Śródce: restauracja *Vine Bridge*, kwiaciarnia *Tamaryszek*, Galeria *Śródka*, *Cafe La Ruina* (przed otwarciem), kawiarnia *Stara Piekarnia*, 2012-2011 r. Zdjęcie: L. Podbrez

Temu, wyżej opisanemu, wieloaspektowemu⁴, pracowitości i kosztownemu, procesowi towarzyszą także poważne zagrożenia, które ujawniły się szczególnie na Śródce. Były one wcześniej sygnalizowane przy różnych okazjach (Podbrez, 2010; *Przykłady rewitalizacji miast*, 2010; I Kongres Rewitalizacji w Krakowie itd.). Są nimi: z jednej strony, duże nagromadzenie i rozproszenie potrzeb, a z drugiej niedostateczne instrumentarium ekonomiczne i prawne dla publicznego: wsparcia renowacji starych zasobów mieszkaniowych i równoległej ochrony interesów uczestników procesu przed negatywnymi skutkami ekonomicznymi, a także dla zintegrowanego zarządzania odnową miasta w celu ochrony przed chaosem przestrzennym. Te zagrożenia występują nie tylko w związku z rewitalizacją, ale we wszystkich procesach rozwojowych, tam gdzie istnieje własność prywatna i odpowiednio duży potencjał rozwojowy (renta planistyczna). Powodują spowolnienie transformacji przestrzeni, zwiększają zagrożenie negatywnymi zjawiskami społecznymi takimi jak np. wyludnianie czy gentryfikacja i w konsekwencji utrudniają trwały rozwój obszarów miejskich. Do skutków tych zjawisk i jednocześnie niepowodzeń MPR, na wspomnianej Śródce, trzeba zaliczyć: zwiększoną migrację mieszkańców (prawdopodobne źródło obecnych, pozytywnych przeobrażeń gospodarczych), powolne tempo zmian warunków zamieszkania, a w przestrzeni publicznej, likwidację kultowego kina „Malta”.

Proces odnowy, poprawy jakości życia i przestrzeni Śródki, Ostrowa Tumskiego, Chwaliszewa, śródmieścia i innych, wymagających tego obszarów miasta jest procesem długotrwałym, dlatego ważny jest stały postęp w różnych jego aspektach. W odniesieniu do sytuacji w roku 2005 (tj. rozpoczęcia prac nad MPR) zaszedł zauważalny postęp w przestrzeni obszarów nim objętych, w świadomości i partycypacji społecznej, w poprawie wskaźników zjawisk kryzysowych, w ożywieniu gospodarczym i w klimacie politycznym dla rewitalizacji, którego poznańską manifestacją jest apel Rady Miasta Poznania do Sejmu RP o podjęcie prac i „przyjęcie przepisów, które określą zasady prowadzenia rewitalizacji w miastach oraz wyposażą samorządy miejskie w instrumenty podtrzymujące rozwój i ... służące mieszkańcom rewitalizowanych obszarów i ochronie osób słabszych” (Stanowisko w sprawie konieczności ..., 2011).

⁴ Więcej szczegółowych informacji można uzyskać sięgając do zasobów strony internetowej Urzędu Miasta Poznania: www.poznan.pl/rewitalizacja

Bibliografia

1. *Miejski Program Rewitalizacji dla miasta Poznania - Etap pilotażowy – Śródka*, Uchwała Nr LXXXIX/1006/IV/2006 Rady Miasta Poznania z dnia 7 marca 2006 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/miejski-program-rewitalizacji-dla-m-poznania-etap-pilotazowy-srodka,p,1025,1034,4145.html>, 2006a [dostęp: 2012.08.20].
2. *Miejski Program Rewitalizacji dla Miasta Poznania - druga edycja*, Uchwała Nr CVII/1256/IV/2006 Rady Miasta Poznania z dnia 24 października 2006 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/miejski-program-rewitalizacji-dla-m-poznania-druga-edycja,p,1025,1034,5992.html>, 2006b [dostęp: 2012.08.20].
3. *Miejski Program Rewitalizacji dla Obszarów Poprzemysłowych i Powojkowych miasta Poznania*, Uchwała nr LXIX/952/V/2010 Rady Miasta Poznania z dnia 16 marca 2010 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/miejski-program-rewitalizacji-dla-obszarow-poprzemyslowych-i-powojkowych,p,1025,1034,17231.html>, z późniejszymi zmianami: Uchwała Nr XV/152/VI/2011 Rady Miasta Poznania z dnia 12 lipca 2011 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/aktualizacja-mpr-dla-obszarow-poprzemyslowych-i-powojkowych-uchwala,p,1025,1034,21443.html>, [dostęp: 2012.08.20].
4. *Miejski Program Rewitalizacji dla Miasta Poznania - trzecia edycja*, Uchwała Nr XXX/423/VI/2012 Rady Miasta Poznania z dnia 17 kwietnia 2012 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/miejski-program-rewitalizacji-trzecia-edycja,p,1025,21818,23003.html>, [dostęp: 2012.08.20].
5. Podbrez Lech: *Miejski Program Rewitalizacji dla Poznania w: Przegląd Urbanistyczny*. Red. Janusz Korzeń. Wrocław: Towarzystwo Urbanistów Polskich. Rocznik II – 2010, tom I/II. ISSN 2080-9336.
6. Podbrez Lech, Szwarc-Gosiewska Natalia: *Rozdział 7. Rewitalizacja Obszarów Kryzysowych w Poznaniu* w książce: *Przykłady rewitalizacji miast*. Red. Muzioł-Węclawowicz Alina. Kraków: Instytut Rozwoju Miast, 2010, s. 173 – 197. Seria: *Rewitalizacja Miast Polskich*, tom 12. ISBN 978-83-89440-56-3.
7. *Przystąpienie do opracowania Miejskiego Programu Rewitalizacji dla miasta Poznania oraz powołanie Komisji Rady Miasta Poznania ds. Rewitalizacji*, Uchwała Nr LXIX/722/IV/2005 Rady Miasta Poznania z dnia 10 maja 2005 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/uchwala-o-przystapieniu-do-sporzadzenia-miejskiego-programu-rewitalizacji,p,1025,1034,1045.html>, [dostęp: 2012.08.20].
8. Siemiński Waldemar, Topczewska Teresa (Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa w Warszawie): *Ocena programów i projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działania 3.3 „Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe ZPORR. Wnioski na przyszłość*. Materiał powielany, Warszawa, 2008, www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/4_030.pdf, [dostęp: 2012.08.20]
9. *Stanowisko w sprawie konieczności podjęcia prac legislacyjnych nad ustawą o rozwoju miast i rewitalizacji*, Stanowisko Rady Miasta Poznania Nr XVII/204/VI/3/2011 z dnia 30 sierpnia 2011 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/stanowisko-rmp-ws-koniecznosci-podjecia-prac-legislacyjnych-nad-ustawa-o-rozwoju-miast-i-rewitalizacji,p,1025,1034,22617.html>, [dostęp: 2012.08.20].
10. Strona: www.poznan.pl/rewitalizacja, [dostęp: 2012.08.20].
11. *Założenia Miejskiego Programu Rewitalizacji dla Poznania*. Stanowisko Komisji Rady Miasta Poznania ds. Rewitalizacji z dnia 20 września 2005 roku, <http://www.poznan.pl/mim/s8a/zalozenia-miejskiego-programu-rewitalizacji,p,1025,1034,2042.html>, [dostęp: 2012.08.20].